

Aleksander Dańda

SYSTEM PARTYJNY IRLANDII

I. Uwarunkowania systemu partyjnego

1. Uwarunkowania historyczne

Do 1921 r. Irlandia nie istniała jako osobna jednostka polityczna na mapie świata. Quasi-suwerenne Wolne Państwo Irlandzkie ustanowione zostało na mocy traktatu brytyjsko-irlandzkiego z 1921 r., który został następnie ratyfikowany przez parlamenty obydwu państw w 1922 r. Irlandia uzyskała w wyniku wejścia w życie tego traktatu status dominium brytyjskiego: państwa w pełni niezależnego w polityce wewnętrznej, lecz posiadającego ograniczoną suwerenność zewnętrzną. Ponadto Wolne Państwo Irlandzkie utworzono w oparciu o ograniczoną podstawę terytorialną – w jego skład weszło jedynie 26 hrabstw południowych – poza Wolnym Państwem natomiast pozostało sześć hrabstw na północy wyspy, które utworzyły Irlandię Północną, pozostającą w dalszym ciągu pod rządami Wielkiej Brytanii. Takie rozwiązanie nie zysało aprobaty części członków partii znanej jako Sinn Féin (sił politycznych, które wcześniej ramię w ramię ze zwolennikami Wolnego Państwa Irlandzkiego walczyły o niepodległość dla całej wyspy). W czerwcu 1922 r. na tle sprzeciwu wobec zapisów traktatu brytyjsko-irlandzkiego wybuchły walki, nazwane później wojną domową. Zakończyły się one w maju 1923 r. W 1949 r. Wolne Państwo przekształciło się w całkowicie już suwerenną Republikę Irlandii¹.

¹ Formalnie ustawa o Republice Irlandii została uchwalona w listopadzie 1948 r. przez parlament irlandzki, jednakże weszła ona w życie 18 kwietnia 1949 r., a jej treść została potwierdzona przez parlament brytyjski 2 czerwca 1949 r. – obie te daty można zatem traktować jako formalny początek Republiki Irlandii. Więcej na ten temat: S. Grzybowski, *Historia Irlandii*, Ossolineum, Wrocław 1998, s. 274–290; W. Konarski, *System konstytucyjny Irlandii*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2005, s. 31–32.

2. Uwarunkowania instytucjonalne

System rządów w Republice Irlandii to typowy system parlamentarno-gabinetowy. W skład irlandzkiego parlamentu (*Oireachtas*) wchodzi: prezydent Republiki (*Uachtarán na hÉireann*), wybierany na siedmioletnią kadencję z możliwością reelekcji), izba niższa² (*Dáil Éireann*, składająca się ze 166 posłów – *Teachtaí Dála* – wybieranych na maksymalnie pięcioletni okres ważności pełnomocnictw³) oraz izba wyższa (*Seanad Éireann*, w której skład wchodzi 60 senatorów pochodzących z wyborów pośrednich). Rządowi Irlandii (*cabinet*), ponoszącemu odpowiedzialność polityczną przed izbą niższą parlamentu (*Dáil*), przewodzi premier (*Taoiseach*). Premier jest zarazem liderem najsilniejszego ugrupowania wchodzącego w skład koalicji rządzącej.

Wybory do *Dáil Éireann* odbywają się w wielomandatowych okręgach wyborczych. System wyborczy w Republice Irlandii jest systemem proporcjonalnym, opierającym się na zasadzie pojedynczego głosu przenoszonego (*Single Transferable Vote*, STV), która jest jedną z odmian systemu ilorazu wyborczego. Wybory do Senatu Republiki Irlandii nie są wyborami powszechnymi i bezpośrednimi i jako takie nie angażują one bezpośrednio partii politycznych. Spośród 60 senatorów 11 mianuje premier, 3 wybiera Narodowy Uniwersytet Irlandii, 3 Uniwersytet w Dublinie, 43 zaś to reprezentanci różnych grup zawodowych wyłaniani przez przedstawicieli tych grup z pięciu list wyborczych – kurii. Wskazani w ten sposób senatorowie są z reguły członkami czołowych irlandzkich partii politycznych (w Senacie wyłonionym w 2007 r. zasiada: 27 senatorów z *Fianna Fáil*, 15 z *Fine Gael*, 6 z Partii Pracy, 2 z Partii Zielonych, po jednym z Progresywnych Demokratów i *Sinn Féin*).

Konstytucja Irlandii (*Bunreacht na hÉireann*), która weszła w życie 29 grudnia 1937 r., zastępując tym samym Konstytucję Wolnego Państwa Irlandzkiego z 1922 r., nie wspomina *expressis verbis* o partiach politycznych. Przepisy konstytucyjne dotyczące kwestii formowania składu izby niższej parlamentu – zawarte w art. 16. ust. 2 – pomijają problematykę partii politycznych. Znajdujemy tam jedynie sformułowanie mówiące o tym, że „*Dáil Éireann* będzie się składał z reprezentantów poszczególnych okręgów wyborczych”. Pewne przepisy tej konstytucji jednakże można interpretować jako stanowiące podstawę funkcjonowania partii politycznych w Republice Irlandii. Są to w szczególności przepisy zawarte w art. 40 („Prawa osobiste”), w którym zagwarantowano m.in. prawo do swobody wypowiedzi, pokojowych zgromadzeń oraz tworzenia stowarzyszeń i związków.

² W literaturze polskojęzycznej przyjęło się nazywać ją Sejmem Irlandii. Por. np. S. Grzybowski, *Historia...*, *op. cit.*, s. 278.

³ Podobnie jak to jest w przypadku systemu brytyjskiego, parlament irlandzki nie zna pojęcia kadencji, lecz maksymalny okres ważności pełnomocnictw. Okres ten został ustalony w 1963 r. przez ustawę wyborczą (*Electoral Act*) na pięć lat. Wcześniej obowiązywała bezpośrednio regulacja konstytucyjna (art. 16 ust. 5), w myśl której izba niższa nie mogła działać dłużej niż siedem lat (ale okres ten można było skrócić – co uczyniono właśnie w 1963 r.), *Electoral Act* (1963), <http://www.irishstatutebook.ie> (dostęp: 25 VII 2009 r.).

Republika Irlandii nie ma odrębnej ustawy o partiach politycznych, nie posiada również odrębnej ustawy, która traktowałaby o dozwolonych sposobach ich finansowania. Nie oznacza to jednakże, że materia ta pozostaje całkowicie poza regulacją ustawową. Kwestie finansowania partii znajdujemy pośród przepisów składających się na obowiązującą ordynację wyborczą (*Electoral Act*, 1997). W myśl postanowień tej ustawy partie, które zostały zarejestrowane i otrzymały ponad 2% głosów (tzw. głosów pierwszego wyboru) w wyborach do izby niższej, uzyskują prawo do finansowania ze środków publicznych (podział tych środków następuje proporcjonalnie do ich siły politycznej)⁴. Ta sama regulacja uprawnia również partie polityczne do ubiegania się o zwrot części kosztów poniesionych na kampanię wyborczą każdego kandydata, który uzyskał przynajmniej jedną czwartą głosów potrzebnych do wyboru z danego okręgu wyborczego⁵. Oprócz kwestii związanych z finansowaniem partii politycznych *Electoral Act* z 1997 r. zawiera również regulacje związane już *stricte* ze sposobem przeprowadzania wyborów (np. tworzenie i funkcjonowanie obwodowych komisji wyborczych).

W nowelizacji ustawy o finansowaniu przedstawicieli publicznych (2004 r.) także znajdziemy przepis, którego regulacje dotyczą bezpośrednio funkcjonowania partii politycznych. Czytamy tam bowiem, że liderzy partii, które posiadają przynajmniej jednego reprezentanta w *Dáil Éireann* albo w Senacie, są uprawnieni do otrzymywania z państwowych funduszy dodatkowego finansowania, które ma być przeznaczone na różnego rodzaju działalność partyjną związaną z funkcjonowaniem partii w parlamencie (m.in. na badania opinii publicznej, administrację partyjną, biura poselskie i senatorskie, szkolenia)⁶.

II. Charakterystyka współczesnego systemu partyjnego

Ogólnie system partyjny współczesnej Republiki Irlandii można zaliczyć do modelu systemu dwupółpartyjnego, stabilnego, z dwiema partiami dominującymi: *Fianna Fáil* (FF) i *Fine Gael* (FG). Jest to zatem system partyjny w znacznym stopniu zbliżony do systemu niemieckiego (zwłaszcza do lat 90. XX w.), z jednym wszakże wyjątkiem – o ile w systemie niemieckim każda ze zwycięskich partii musi zawierać koalicje, aby utworzyć rząd, o tyle w przypadku Irlandii warunek ten dotyczył tylko jednej z partii dominujących – FG. FF natomiast przez długi okres (do 1989 r.) cieszyła się na tyle dużym poparciem, że była w stanie (w efekcie wygranych wyborów) formować rządy jednopartyjne.

⁴ *Electoral Act* (1997), Part III, <http://www.irishstatutebook.ie> (dostęp: 25 VII 2009 r.).

⁵ *Ibidem*, Part V.

⁶ J. Coakley, M. Gallagher (eds), *Politics in the Republic of Ireland*, Routledge, London–New York 2004, s. 164–165.

Innym znaczącym elementem, który odróżnia irlandzki system partyjny od systemów partyjnych większości państw Europy, jest brak silnego podziału na siły lewicowe i prawicowe. Obydwie partie dominujące w systemie posiadają afiliację pravicową, co jednakże nie przeszkadza im formułować swych programów politycznych z wykorzystaniem pewnych elementów charakterystycznych dla partii lewicowych. Powodem takiego stanu rzeczy jest dominacja identyfikacji historycznej w sposobie myślenia o irlandzkich czołowych partiach politycznych. FF jest w dalszym ciągu utożsamiana z partią oporu z lat wojny domowej (partia sprzeciwiała się przyjęciu i implementacji przepisów traktatu brytyjsko-irlandzkiego), natomiast FG jest identyfikowana z siłami politycznymi, które wspierały porozumienie z Wielką Brytanią. Ta zdecydowana identyfikacja historyczna dwóch największych partii utrudnia klasyfikowanie ich na tradycyjnym polu podziałów ideologicznych na lewicę, prawicę czy też centrum.

1. Partie parlamentarne

W wyborach do izby niższej parlamentu Republiki Irlandii (*Dáil Éireann*), które odbyły się 24 maja 2007 r., frekwencja wyniosła 67,1%. Kandydaci walczyli o 165 ze 166 miejsc (przewodniczący izby bowiem – zwany w systemie politycznym Irlandii *Ceann Comhairle* – automatycznie zyskuje reelekcję). Wyniki tych wyborów prezentuje Tabela 15.

Tabela 15. Wyniki wyborów do izby niższej parlamentu Republiki Irlandii z 24 maja 2007 r.

Nazwa partii	Liczba głosów	% głosów	Liczba mandatów
Żołnierze Losu (Fianna Fáil, FF)	858 565	41,6	77 (+1)
Plemię Gaelów (Fine Gael, FG)	564 428	27,3	51
Partia Pracy (Lab)	209 175	10,1	20
Partia Zielonych (GP)	96 936	4,7	6
Kandydaci niezależni	118 951	5,8	5
My Sami (Sinn Féin, SF)	143 410	6,9	4
Progresywni Demokraci (PDs)	56 396	2,7	2
Partia Socjalistyczna (SP)	13 218	0,6	0
Inni	4 731	0,2	0

Źródło: *Election Resources on the Internet: Parliamentary Elections in Ireland – 2007 General Election Results Lookup*, <http://electionresources.org> (dostęp: 10 VII 2009 r.).

Aby w pełni oddać skład *Dáil Éireann* na 2009 r., należy pamiętać, że 5 czerwca 2009 r. odbyły się wybory uzupełniające do tego gremium. Wybory te były konieczne ze względu na śmierć dwóch posłów w trakcie sprawowania mandatu. W wyniku przeprowadzenia głosowania w dwóch okręgach wyborczych poseł rządzącej *Fianna*

Fáil został zastąpiony postem opozycyjnej *Fine Gael*. W drugim przypadku mandat nadal jest piastowany przez deputowanego niezależnego.

Rząd Republiki Irlandii w sierpniu 2009 r. składał się z przedstawicieli *Fianna Fáil* (z premierem Brianem Cowenem na czele) oraz koalicyjnej Partii Zielonych.

Spoglądając na scenę polityczną Republiki Irlandii, możemy wymienić następujące partie polityczne, które regularnie znajdują swe miejsce w parlamencie.

Żołnierze Losu⁷ (*Fianna Fáil*, FF⁸, znana też w literaturze anglojęzycznej jako Partia Republikańska). Partia została założona w 1926 r. przez historycznego przywódcę Irlandczyków w ich walce o wolność – Eamona de Valerę⁹. FF początkowo bojkutowała kolejne wybory do izby niższej parlamentu Wolnego Państwa Irlandzkiego (głównym powodem był nałożony przez traktat brytyjsko-irlandzki obowiązek składania przez posłów przysięgi na wierność monarchii brytyjskiej). Trwało to do 1927 r.

Od swego pierwszego zwycięstwa wyborczego w 1932 r. FF jest największą partią polityczną państwa irlandzkiego. W 1932 r. de Valera został z ramienia tej partii premierem, a następnie (w latach 1959–1973) prezydentem Republiki Irlandii. FF sprawowała władzę (samodzielnie bądź też w koalicji) przez ponad 50 lat. Do 1989 r. wszystkie rządy Irlandii składały się albo jedynie z polityków *Fianna Fáil*, albo też były to rządy koalicyjne formowane przez jej przeciwników politycznych. W 1989 r. FF sformowała po raz pierwszy w swej historii rząd koalicyjny i od tego czasu wszystkie kolejne rządy z jej udziałem są już rządami koalicyjnymi.

Fianna Fáil zawsze była postrzegana jako partia republikańska, wspierająca niezależność państwa irlandzkiego zarówno w okresie jego funkcjonowania jako Wolne Państwo Irlandzkie, jak też i później – w okresie Republiki Irlandii. W kontekście tradycyjnych podziałów ideologicznych zakwalifikowanie FF do partii lewicy, prawicy lub centrum nastrocza badaczom pewnych trudności. W warstwie aksjologicznej jest to partia o poglądach raczej konserwatywnych (przywiązanie do tradycji, zwłaszcza w sferze instytucji politycznych i sferze kulturowej), w kwestiach gospodarczych i społecznych – skłaniająca się bardziej ku rozwiązaniom centrolewicowym. W dziedzinie polityki zagranicznej hasłem przewodnim FF jest obrona neutralności praktykowanej przez państwo irlandzkie od momentu jego powstania. Obecnie najczęściej przyjmuje się określanie FF mianem pragmatycznej partii centroprawicowej, cieszącej się porównywalnym stopniem popularności na terenie całego państwa oraz pośród wszystkich klas społecznych. Reprezentanci partii zasiadają w Parlamencie Europejskim w Grupie Porozumienia Liberałów i Demokratów na rzecz Europy.

⁷ W literaturze polskojęzycznej funkcjonuje również tłumaczenie „Żołnierze Przeznaczenia”. Por. W. Konarski, *System...*, *op. cit.*, s. 20.

⁸ Wszystkie skróty nazw partii w tym rozdziale podaję w ślad za konwencją stosowaną przez rząd Republiki Irlandii. Por. np.: *Commission on Electronic Voting*, <http://www.cev.ie> (dostęp: 25 VII 2009 r.).

⁹ Był on jedynym znaczącym przywódcą Powstania Wielkanocnego z 1916 r., który przeżył. Sprzeciwiał się również traktatowi z Wielką Brytanią z 1921 r. (de Valera był gorącym zwolennikiem jedności politycznej całej wyspy). B. Szajkowski (ed.), *Political Parties of the World*, John Harper Publishing, London 2005, s. 317; S. Grzybowski, *Historia...*, *op. cit.*, s. 277.

Plemię Gaelów (*Fine Gael*, FG¹⁰). Ugrupowanie jest spadkobiorcą tradycji Wspólnoty Gaelów (*Cumann na nGaedheal*) – partii utworzonej przez zwolenników traktatu z Wielką Brytanią z 1921 r. (m.in. Arthur Griffith oraz twórca IRA, Michael Collins). To właśnie orientacja protraktatowa zwyciężyła w próbie sił z lat 1921–1922 (zwanej w historiografii irlandzkiej wojną domową), co doprowadziło do utworzenia Wolnego Państwa Irlandzkiego.

Cumann na nGaedheal powstała w 1923 r. Jej przywódcą został William Thomas Cosgrave, który tym samym objął funkcję premiera Wolnego Państwa. Do 1932 r. (zwycięstwo wyborcze FF) *Cumann na nGaedheal* pozostawała największą partią Irlandii. Po przegranej z 1932 r. partia połączyła się z Partią Centrum oraz faszystowskim Ruchem Niebieskich Koszul generała O'Duffy, tworząc nową partię – właśnie *Fine Gael*¹¹. Od tamtej pory FG zawsze zajmuje w wyborach parlamentarnych drugie miejsce, po *Fianna Fail*. Nigdy nie rządziła samodzielnie, natomiast zdarzało się jej formować koalicje rządowe, które na pewien czas odsuwały od władzy dominującą w systemie irlandzkim FF.

Obecnie *Fine Gael* jest określana jako partia centroprawicowa, ciesząca się szerokim poparciem społecznym w całym kraju. Daje się jednak zauważyć fakt, że FG zyskuje słabsze od FF poparcie w środowisku robotniczym wielkich miast, wśród rolników posiadających niewielkie gospodarstwa i wśród właścicieli sklepów. Większym poparciem FG cieszy się natomiast wśród rolników posiadających duże gospodarstwa oraz mieszkańców bogatych przedmieść. Z reguły FG zajmuje stanowisko bardziej konserwatywne niż FF w sprawach gospodarczych i budżetowych. Natomiast, w przeciwieństwie do swego rywala politycznego, FG zdaje się ostatnimi laty przybierać bardziej liberalny program socjalny (za jeden z celów swojego programu politycznego obierając stworzenie „bardziej pluralistycznego społeczeństwa” w Irlandii).

Pomimo że FG jest tradycyjnie kojarzona jako partia w mniejszym stopniu dbająca o niezależność Irlandii, należy zauważyć, że w praktyce politycznej ta różnica między dwiema głównymi partiami Republiki jest właściwie niewidoczna (np. to właśnie koalicja rządowa pod przywództwem FG doprowadziła do utworzenia Republiki Irlandii w 1949 r.). Należy również zauważyć, że większość współczesnych komentatorów sceny politycznej Republiki Irlandii zdaje się sugerować, że FG nigdy już nie będzie miała pozycji tak silnej w parlamencie, jaką miała na początku lat 80. (wtedy to poparcie dla FG utrzymywało się na poziomie 40% i było porównywalne z FF). Jako uzasadnienie takiej prognozy podają oni najczęściej fakt, że z chwilą, gdy FF zdecydowała się na formowanie rządów koalicyjnych, FG straciła większość swojego znaczenia dla pozostałych irlandzkich partii politycznych¹². Partie te do 1989 r., chcąc mieć realną szansę na sprawowanie rządów, były niejako zmuszone

¹⁰ W literaturze polskojęzycznej używane jest również tłumaczenie „Rodzina Gaelów”. Por. W. Konarski, *System...*, *op. cit.*, s. 109.

¹¹ M. Gallagher, *Political Parties in the Republic of Ireland*, Manchester University Press ND, Manchester 1985, s. 45–46.

¹² E. O'Malley, M. Kerby, *Chronicle of a Death Foretold? Understanding the Decline of Fine Gael*, „Irish Political Studies”, vol. 19, no. 1, Summer 2004, s. 39–58.

formować koalicję właśnie z FG (FF nie tworzyła bowiem żadnych koalicji). Pewna część popularności FG w kręgach wyborców niezdecydowanych brała się z pozycji tej partii jako ugrupowania niezbędnego do tworzenia rządu koalicyjnego. Obecnie ten walor partii zdolnej sformować wokół siebie koalicję rządzącą przestał być walorem unikatowym, właściwym jedynie FG, i dlatego też poparcie dla tej partii jest już zdecydowanie niższe niż w dekadach wcześniejszych, aczkolwiek jest ono na tyle wysokie, że w dalszym ciągu utrzymuje FG na pozycji drugiej partii dominującej w irlandzkim systemie partyjnym. Jej deputowani zasiadają w Parlamencie Europejskim we frakcji Europejskiej Partii Ludowej.

Partia Pracy (*Páirtí an Lucht Oibre, the Labour Party, Lab*). Partia Pracy została utworzona przez Jamesa Connolly'ego (późniejszego uczestnika i bohatera Powstania Wielkanocnego) i Jamesa Larkina w 1912 r. jako polityczne skrzydło ruchu związków pracowniczych. Po raz pierwszy wprowadziła swych posłów (w liczbie 17) do parlamentu irlandzkiego w 1922 r. – w pierwszych wyborach po uzyskaniu niepodległości. W 1930 r. Lab zerwała formalne związki, jakie do tej pory łączyły ją z Irlandzkim Kongresem Związków Pracowniczych.

Obecnie Lab jest typową partią o orientacji socjaldemokratycznej. Tradycyjnie to właśnie ona zajmowała od początku istnienia systemu partyjnego Irlandii centrolewicową część areny politycznej. Wśród postulatów programowych Lab znaleźć możemy wezwania do: tworzenia sprawiedliwszego społeczeństwa, tworzenia systemu sprawiedliwości społecznej, polepszania stanu świadczeń publicznych, zwiększenia otwartości i stopnia odpowiedzialności rządu, solidarności oraz zrównoważonego rozwoju na płaszczyźnie ogólnokrajowej.

Inaczej niż ma to miejsce w większości państw europejskich, Lab nie jest główną siłą na arenie politycznej Republiki Irlandii: jest ona dopiero trzecią partią tego systemu, biorąc pod uwagę poziom poparcia w kolejnych wyborach parlamentarnych. Dlatego też wpływ Lab na rządy w Irlandii jest z reguły niewielki – może ona w sposób twórczy oddziaływać na politykę ogólnokrajową jedynie jako słabsza partia koalicyjna (sześciokrotnie współrządziła z FG, jeden raz – z FF). Przyczyny tego stanu rzeczy są zasadniczo dwie: Irlandia nie przeszła w XIX i na początku XX w. procesu industrializacji, który w konkretnym momencie historii uruchomił poparcie dla różnego rodzaju ruchów lewicowych w Europie oraz – do dziś pozostaje krajem w dużym stopniu nieurbanizowanym. Do tych dwóch przyczyn słabości Lab należy jeszcze dołożyć dominujący w systemie partyjnym Republiki Irlandii konflikt natury historycznej (pomiędzy przeciwnikami i zwolennikami traktatu z 1922 r.), który to konflikt zdecydowanie usuwa w cień wyraźne afiliacje ideologiczne na płaszczyźnie lewica–prawica. Poparcie wyborcze dla Lab jest największe w Dublinie oraz innych dużych miastach, słabe natomiast na rolniczej prowincji. Przedstawiciele partii wchodzi w skład Grupy Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów w Parlamencie Europejskim.

Partia Zielonych (*Comhaontas Glas, Green Party, GP*). Została powołana w 1981 r. jako Ekologiczna Partia Irlandii przy wsparciu ruchów antynuklearnych i ekologicznych oraz przy wyraźnej pomocy ze strony brytyjskiej Partii Zielonych. Po początkowych niepowodzeniach (wybory w 1982 r. – 0,2%) osiągnięcia wyborcze GP (przyjęła tę nazwę ostatecznie w 1987 r.) z ostatnich kilku elekcji sprawiły, że

zyskała ona stałe miejsce w przestrzeni parlamentarnej Republiki Irlandii. Pierwszy raz udało się jej uzyskać miejsce w parlamencie w 1989 r. – od tamtej pory Zieloni są stale obecni w *Dáil Éireann*, a od 2002 r. ich stan posiadania powiększył się do sześciu miejsc¹³. Co więcej – obecnie to właśnie Zieloni współtworzą rząd Republiki, jako partia dopełniająca koalicję z FF.

Poparcie dla GP zaczęło rosnąć wraz z tym, jak w wyniku procesów modernizacyjnych w Irlandii zaczęła drastycznie postępować degradacja ziemi, a co za tym idzie – na znaczeniu zyskały kwestie ochrony środowiska naturalnego. Partia Zielonych opowiada się za silniejszym akcentowaniem problemów ochrony środowiska naturalnego w polityce ogólnokrajowej oraz sprawniejszym gospodarowaniem zasobami naturalnymi wyspy. Wspiera również transport publiczny oraz głosi potrzebę wprowadzenia do polityki irlandzkiej oraz ogólnoswiatowej zasad zrównoważonego rozwoju. GP jest partią, która cieszy się poparciem wyborców zamieszkujących duże miasta (zwłaszcza Dublin – to właśnie w tym regionie wybierana jest znacząca większość posłów Zielonych).

My Sami (*Sinn Féin*, SF). Partia odziedziczyła swą nazwę po nacjonalistycznym ugrupowaniu, które zostało założone w 1905 r. przez Arthura Griffitha (późniejszego zwolennika porozumienia z Wielką Brytanią i współtwórcę *Cumann na nGaedheal*) i które doprowadziło Irlandię do niepodległości w 1921 r. W 1921 r. w szeregach SF doszło do rozłamu na tle stosunku do traktatu ustanawiającego Wolne Państwo Irlandzkie: grupa de Valery, po uzyskaniu wsparcia Irlandzkiej Armii Republikańskiej (IRA), występowała nadal pod szyldem SF zarówno w walce politycznej, jak i zbrojnej, sprzeciwiając się zwolennikom traktatu. Warto wspomnieć, że SF brała co prawda udział w wyborach do parlamentu Wolnego Państwa, ale nie obejmowała uzyskanych w ten sposób mandatów.

Po kilku latach, w 1926 r., charyzmatyczny de Valera, chcąc uzyskać możliwość oddziaływania na sytuację polityczną kraju, opuścił *Sinn Féin* i stworzył własne ugrupowanie: *Fianna Fáil*. Po takim osłabieniu partia SF nie potrafiła już w żaden sposób przebić się na arenie rywalizacji politycznej w Republice Irlandii. Jej działalność ograniczała się głównie do politycznego wspierania i nagłaśniania akcji IRA w Irlandii Północnej oraz w pozostałych częściach Zjednoczonego Królestwa. W latach 1969–1970 doszło do kolejnego rozłamu w SF: część lewicowych działaczy utworzyła Partię Pracujących, natomiast działacze nacjonalistyczni (nazywani wówczas Tymczasową *Sinn Féin*, *Provisional Sinn Féin*) wsparli swą aktywnością polityczną skrajną część IRA (znaną właśnie jako *Provisional IRA*)¹⁴.

Po przejściu władzy nad partią przez Gerry'ego Adamsa (1983) SF stopniowo zaczęła angażować się w życie polityczne Republiki Irlandii, uczestnicząc w wyborach lokalnych, a następnie – od 1986 r. – także w wyborach do *Dáil*. Początkowo SF nie cieszyła się w tych wyborach zbyt dużym poparciem – nie udało się jej wprowadzić do parlamentu żadnych posłów w kolejnych wyborach z lat 1987, 1989, 1992. Od

¹³ L. Leonard, *The Irish Greens in the 2007 General Election: Dealing with the Devil or Playing for Power?*, „Environmental Politics”, vol. 17, no. 1, February 2008, s. 126–130.

¹⁴ M. Gallagher, *Political Parties...*, op. cit., s. 95.

1997 r. – kiedy SF udało się zdobyć jeden mandat do *Dáil* – partia jest w sposób stały obecna w parlamencie Republiki Irlandii.

Współcześnie SF jest w dalszym ciągu postrzegana jako partia o zdecydowanym nastawieniu republikańskim i nacjonalistycznym. We wcześniejszych latach jednym z głównych punktów jej programu było dążenie do zjednoczenia Irlandii i utworzenia z tak połączonych części wyspy nowego demokratycznego państwa socjalistycznego. Partia była i jest powszechnie postrzegana jako polityczny partner Irlandzkiej Armii Republikańskiej i dlatego też do niedawna była traktowana na scenie politycznej Republiki Irlandii z wielką nieufnością przez właściwie wszystkie irlandzkie partie polityczne. To ekstremistyczne nastawienie SF uległo ostatnio daleko idącej zmianie – w szczególności po podpisaniu Porozumienia Wielkopiątkowego w 1998 r. (SF była jednym z jego sygnatariuszy). Mającej do niedawna duże poparcie jedynie wśród katolickich mieszkańców Irlandii Północnej (warto bowiem pamiętać, że działalność SF nie ogranicza się jedynie do terytorium Republiki Irlandii – funkcjonuje ona również w systemie politycznym Irlandii Północnej – jest tam partią współrządzającą) *Sinn Féin* udało się w ostatnich latach pozyskać do swojej bazy wyborców – na skutek forsowania od początku lat 80. różnego rodzaju inicjatyw lokalnych – również i sporą część społeczeństwa Republiki.

Progresywni Demokraci (*An Páirtí Daonlathach, Progressive Democrats, PDs*). Partia powstała w 1985 r. w wyniku rozłamu, do którego doszło w FF (rozłam miał głównie podtekst personalny: były minister Desmond O'Malley zdecydował się – wraz z czterema posłami – utworzyć własne ugrupowanie na skutek sporu z liderem FF Charlesem Haugheyem). W założeniach programowych z drugiej połowy lat 80. miała to być partia, która stanowiłaby alternatywę dla wyborców znudzonych ciągłą dominacją na scenie politycznej jedynie dwóch sił: FF i FG. Założonego w latach 80. celu nigdy jednak nie udało się PDs osiągnąć (wynik pierwszych wyborów z ich udziałem – w 1987 r. – wyglądał dość obiecująco: 14 miejsc w *Dáil*, potem było już jednak tylko gorzej).

W pierwszej dekadzie XXI w. PDs była określana jako partia centroprawicowa o orientacji liberalnej, zarówno w kwestiach gospodarczych, jak i społecznych. Posłowie tej partii opowiadali się zawsze za zmniejszaniem obciążeń podatkowych, ścisłą kontrolą wydatków publicznych, promocją przedsiębiorczości i konkurencyjności w gospodarce Republiki. W kwestiach socjalnych PDs wspierała zawsze wysiłki pozostałych partii politycznych, które prowadziły do utworzenia bardziej otwartego i pluralistycznego społeczeństwa. W kwestii Irlandii Północnej PDs wypowiadała się przeciwko jakimkolwiek próbom siłowego narzucenia rozwiązania problemu.

W wyborach parlamentarnych w 2007 r. PDs straciła sześciu spośród dotychczasowych ośmiu posłów w *Dáil*. Mimo że partia weszła do nowej koalicji rządowej z *Fianna Fáil* i Zielonymi, zaczęła przeżywać kryzys. W listopadzie 2008 r. na specjalnej konwencji większość członków opowiedziała się za jej rozwiązaniem. Proces likwidacji PDs został rozłożony praktycznie na cały rok 2009 (przykładowo – w czerwcu 2009 r. archiwum partyjne zostało przekazane bibliotece University College Dublin). Tak długotrwały proces rozwiązywania partii spowodowany był koniecznością uprzedniego przedstawienia przez nią odpowiednim organom rządowym dokumentów dotyczących kwestii rozliczeń finansowych (chodzi tu zarówno o rozli-

czenie dotacji, jakie PDs otrzymywała z budżetu państwa, jak też dotacji pochodzących ze źródeł pozabudżetowych). Ostatecznie PDs została formalnie wykreślona z rejestru partii politycznych 20 listopada 2009 r.¹⁵

2. Ważniejsze partie pozaparlamentarne

Partia Socjalistyczna (*Páirtí Sóisialach, Socialist Party, SP*). Powstała w 1996 r., skupiając osoby, które ze względu na swe skrajnie lewicowe poglądy zostały usunięte z irlandzkiej Partii Pracy. SP to partia lewicowa, której członkowie głoszą, że Partia Pracy „sprzedała swoje ideały” i nie dba już o interesy ludzi pracy na forum *Dáil Éireann*. Kandydaci na posłów z ramienia tej partii regularnie składają przyrzeczenie, że będą pobierać za pracę posła jedynie takie wynagrodzenie, które odpowiada swojej wysokością przeciętnej pensji irlandzkiego robotnika. Partia ta jest dość wpływowa na szczeblu lokalnym – jej przedstawiciele prowadzą np. w różnych miejscach Republiki nagłaśniane przez media kampanie sprzeciwu wobec podwyższania opłat za wodę i wprowadzania opłat za wywóz śmieci (skutkiem takich protestów z 2003 r., nazwanych *Anti-Bin Tax Campaign*, było zatrzymanie dwóch liderów SP przez policję). Efektu w postaci wycofania opłat za wywóz śmieci nie udało się jednak uzyskać. Poparcie wyborcze dla SP pochodzi głównie z robotniczych dzielnic Dublinu – to właśnie w Dublinie startował i został wybrany (w 1997 r.) jedyny jak do tej pory poseł SP. W ostatnich wyborach ogólnokrajowych SP nie zdobyła ani jednego mandatu. Udało jej się natomiast uzyskać jeden mandat w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2009 r. – jej przedstawiciel zasiada w Konfederacyjnej Grupie Zjednoczonej Lewicy / Nordycka Zielona Lewica.

Partia Socjalistycznych Robotników (*Páirtí na nOibrithe Sóisialacha, Socialist Workers Party, SWP*). SWP została utworzona w 1971 r. jako Ruch Robotników Socjalistycznych (obecna nazwa została przyjęta na kongresie w 1995 r.). SWP jest partią trockistowską, wyraźnie sprzeciwiającą się kapitalizmowi i globalizacji oraz – nade wszystko (jako partia, która uzurpuje sobie wyłączne prawo do dziedzictwa politycznego Jamesa Connolly’ego) – kontestującą obecne „rewizjonistyczne działania irlandzkiej Partii Pracy”¹⁶. W ostatnich trzech wyborach do parlamentu irlandzkiego SWP wystawiała w skali całego kraju zaledwie kilku kandydatów na posłów, ale nie udało się jej dla żadnego z nich zyskać wystarczającego poparcia – partia ta nigdy nie znalazła się w składzie *Dáil Éireann*.

Partia Pracujących (*Pairti Na nOibri, Workers’ Party, WP*). Partia uczestniczy w wyborach po obydwu stronach granicy irlandzkiej. Jej celem jest utworzenie zjednoczonej Republiki Irlandii, która miałaby przyjąć formę ustrojową demokracji so-

¹⁵ *Iris Oifigiúil*, no. 93, November 20th, 2009, <http://www.irisofigiuil.ie> (dostęp: 25 VII 2009 r.).

¹⁶ Program polityczny Partii Socjalistycznych Robotników, <http://www.swp.ie> (dostęp: 25 VII 2009 r.).

cialistycznej. Według programu politycznego WP to właśnie ta forma ustrojowa stanowi jedyną nadzieję na przezwyciężenie dotychczasowych podziałów historycznych i religijnych trawiących nieustannie irlandzkie społeczeństwo¹⁷. WP konsekwentnie opowiada się przeciwko kolejnym traktatom reformującym UE, argumentując, że prowadzą one do ograniczenia tradycyjnej neutralności praktykowanej przez Irlandię oraz prowadzą do utworzenia quasi-państwa ogólnoeuropejskiego, cierpiącego na deficyt demokracji. Jest to zatem dosyć rzadki przypadek partii lewicowej, która sprzeciwia się procesowi dalszej pogłębionej integracji europejskiej z pozycji nacjonalistycznych.

Wspomniana pozorna wewnętrzna sprzeczność głoszonego przez WP programu politycznego jest pochodną genezy tej partii. Gdy na przełomie 1969 i 1970 r. doszło do rozłamu w klasycznej *Sinn Féin*, powstałe z tego rozpadu skrzydło lewicowe – *Official Sinn Féin* (oraz połączony z nim odłam IRA – *Official IRA*) zdecydowało się podjąć walkę o niepodległą i zjednoczoną Irlandię bez użycia przemocy, metodami jedynie politycznymi. W 1977 r. *Official Sinn Féin* zmieniała swą nazwę na *Sinn Féin – the Workers' Party*, a od 1982 r. występuje pod swą obecną nazwą Partii Pracujących. W latach 80. WP regularnie wprowadzała do *Dáil Éireann* kilku posłów. Po rozłamie, do którego doszło w ugrupowaniu w 1992 r. (na skutek różnic doktrynalnych z partii wystąpił wówczas jej lider, de Rossa, wraz z pięcioma innymi posłami), WP nie stanowi już realnej siły politycznej w systemie partyjnym Republiki Irlandii (od tamtej pory w kolejnych wyborach parlamentarnych nie udało się jej zdobyć ani jednego mandatu).

Komunistyczna Partia Irlandii (*Páirtí Cumannach na hÉireann, Communist Party of Ireland, CPI*). Partia została założona w 1921 r. przez Roddy'ego Connolly'ego¹⁸ (następnie zreformowana w 1933 r.) jako partia marksistowska, obejmująca swoją działalnością całość Irlandii (wraz z częścią północną). Podczas drugiej wojny światowej – w 1941 r. – w partii nastąpił rozłam: powstały wówczas dwie osobne organizacje działające odpowiednio na terytorium Republiki Irlandii oraz Irlandii Północnej. Te dwie części CPI połączyły się na nowo w 1970 r. Aż do rozpadu ZSRR CPI była bezkrytyczną zwolenniczką wszelkich polityk Kremla (przykładowo w latach 1936–1939 z ramienia CPI został wysłany do Hiszpanii oddział ochotników irlandzkich, którzy wzięli udział w wojnie domowej po stronie republikańskiej).

CPI w całej historii swej działalności nigdy nie zdobyła mandatu do *Dáil Éireann*, co więcej: nawet w silnie zindustrializowanych regionach Republiki może pochwalić się jedynie niewielkim poparciem. Obecnie celem działalności CPI nadal pozostaje – tak samo jak w czasach świetności ZSRR – doprowadzenie do upadku systemu kapitalistycznego w Irlandii i budowa, na gruzach starego systemu, nowego socjalistycznego porządku społeczno-polityczno-gospodarczego. Partia w sposób aktywny przeciwstawia się poglądom neoliberalnym w społeczeństwie irlandzkim oraz występuje przeciwko członkostwu Republiki w Unii Europejskiej.

¹⁷ Program polityczny Partii Pracujących, <http://workerspartyireland.net> (dostęp: 25 VII 2009 r.).

¹⁸ Właśc. Roderick James Connolly (1901–1980) – syn Jamesa Connolly'ego, słynnego przywódcy ruchu socjalistycznego i bohatera Powstania Wielkanocnego z 1916 r.

Partia Chrześcijańskiej Solidarności (*An Comhar Criostaí, Christian Solidarity Party, CSP*). CSP została utworzona w 1994 r. Od tamtej pory wystawia regularnie około 20–30 kandydatów w wyborach ogólnokrajowych, lecz – jak do tej pory – nie udało się jej jeszcze zdobyć ani jednego mandatu. Jest to konserwatywna partia chadecka, która w swym manifestie politycznym deklaruje wyraźne poparcie dla „Życia, Rodziny i Społeczności”. Partia z sympatią odnosi się do procesu, który miałby doprowadzić do ponownej delegalizacji rozwodów w Republice.

Libertas Ireland jest irlandzką partią polityczną, która stanowi zarazem część ogólnoeuropejskiego stowarzyszenia *Libertas.eu* (jest formalnie jej oddziałem krajowym). *Libertas Ireland* została utworzona 29 kwietnia 2009 r., podczas gdy sama *Libertas.eu* – znacznie wcześniej, w 2008 r. Liderem *Libertas Ireland*, podobnie jak i wszystkich oddziałów krajowych ruchu Libertas, był do niedawna irlandzki biznesmen Declan Ganley¹⁹ (nie był on natomiast formalnym prezesem partii). Partia wzięła do tej pory udział jedynie w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2009 r.: wystawionych zostało trzech kandydatów (w tym sam D. Ganley – w okręgu wyborczym obejmującym północno-zachodnią część Republiki Irlandii), jednakże żaden z nich nie otrzymał wystarczającego poparcia, aby uzyskać mandat europosła.

W swoim programie politycznym *Libertas Ireland* starała się pozyskać wyborców, którzy wyrażają dezaprobatę wobec obecnego irlandzkiego systemu partyjnego. *Libertas Ireland* miała, przynajmniej według swych liderów, stanowić atrakcyjną alternatywę wobec dominacji dwóch głównych partii: FF i FG. Podstawowe punkty programu *Libertas Ireland* są identyczne z tymi forsowanymi przez *Libertas.eu* – czyli zwalczanie biurokracji (którą ugrupowanie uważa w UE za nadmierną) oraz „działania na rzecz ograniczenia deficytu demokracji w Unii Europejskiej”. Po klęsce wyborczej D. Ganley zdecydował się wycofać z działalności politycznej (ogłosił to 8 czerwca 2009 r.), a los stworzonej przez siebie formacji pozostawił w rękach swych dotychczasowych współpracowników²⁰.

3. Udział partii w rządzeniu krajem

Jak już wspomniano wcześniej, rządy formowane w realiach irlandzkiego systemu partyjnego są obecnie rządami bez wyjątku koalicyjnymi. Do 1989 r. sytuacja wyglądała nieco inaczej: w przypadku zwycięstwa wyborczego FF partia ta tworzyła rządy jednopartyjne, gdy FF nie uzyskiwała większości głosów w wyborach – rząd był tworzony przez koalicję partii skupionych wokół głównego rywala politycznego FF: *Fine Gael*.

¹⁹ Declan James Ganley (ur. 1968) jest założycielem paneuropejskiego stowarzyszenia politycznego Libertas. Zorganizował i wsparł finansowo irlandzką kampanię sprzeciwu wobec traktatu lizbońskiego. W dużej mierze to właśnie dzięki jego działalności w pierwszym referendum, które odbyło się w tej sprawie w 2008 r., Irlandczycy odrzucili traktat.

²⁰ S. Smyth, *Libertas Leader Threw Toys Out of Election Pram*, „Irish Independent”, 9 VI 2009 r., <http://www.independent.ie> (dostęp: 25 VII 2009 r.).

Alternacja władzy w przypadku partii politycznych Irlandii kształtowała się w okresie po odzyskaniu niepodległości w 1921 r. w sposób następujący: po wojnie domowej władzę w Wolnym Państwie Irlandzkim sprawowała popierająca traktat irlandzko-brytyjski poprzedniczka FG – *Cumann na nGaedheal*. Władzę straciła w wyniku wyborów z 1932 r. – wtedy to FF po raz pierwszy zdobyła wystarczającą liczbę głosów, aby sformować jednopartyjny rząd z de Valerą jako premierem. Od tej pory władza w Irlandii była sprawowana głównie przez FF (do 1989 r. – w formie rządów jednopartyjnych, po 1989 r. – poprzez gabinety koalicyjne): w ciągu 77 lat, które upłynęły od wyborów z 1932 r., FF nie rządziła jedynie przez 18 lat (1948–1951, 1954–1957, 1973–1977, 1982–1987, 1994–1997), kiedy władza była przejmowana przez koalicje formowane wokół FG.

* * *

System partyjny Republiki Irlandii wydaje się obecnie systemem stabilnym, angażującym w formowanie rządów i realną walkę o władzę dwie partie dominujące (FF i FG – z utrwaloną przewagą tej pierwszej) oraz szereg partii mniejszych, które nie mają szans na samodzielne rządzenie krajem bądź też na formowanie wokół własnego ugrupowania koalicji rządowej – są one jednak niezbędne dwóm partiom dominującym do tworzenia stabilnych gabinetów (jako mniejsze partie koalicyjne). Pomimo że wraz z decyzją FF z 1989 r. o możliwości wchodzenia przez tę partię w koalicje rządowe zmniejszyło się w sposób widoczny poparcie dla FG, to jednak w dalszym ciągu zachowuje ona na scenie politycznej Republiki Irlandii niezagrożoną w żaden sposób pozycję drugiej partii dominującej (aczkolwiek niezdolnej do zdobycia władzy od 1997 r.). Dotychczasowe usiłowania stworzenia ugrupowania, które mogłoby skupić głosy wyborców niezadowolonych z takiego statycznego systemu partyjnego (PDs, *Libertas Ireland*), wskazują na to, że w obecnych realiach politycznych Republiki Irlandii próby tego rodzaju są z góry skazane na porażkę.

Wykaz skrótów:

CPI – *Communist Party of Ireland*, *Páirtí Cumannach na hÉireann*, Komunistyczna Partia Irlandii
CSP – *Christian Solidarity Party*, *An Comhar Criostaí*, Partia Chrześcijańskiej Solidarności
FF – *Fianna Fáil*, Żołnierze Losu
FG – *Fine Gael*, Plemię Gaelów
GP – *Green Party*, *Comhaontas Glas*, Partia Zielonych
Lab – *The Labour Party*, *Páirtí an Lucht Oibre*, Partia Pracy
PDs – *Progressive Democrats*, *An Páirtí Daonlathach*, Progresywni Demokraci
SF – *Sinn Féin*, My Sami
SP – *Socialist Party*, *Páirtí Sóisialach*, Partia Socjalistyczna

Aleksander Dańda

SWP – *Socialist Workers Party, Páirtí na nOibrithe Sóisialacha*, Partia Socjalistycznych Robotników

WP – *Workers' Party, Páirtí Na nOibri*, Partia Pracujących